

Bijbel in Gewone Taal

De voetwassing

**Bijbelstudie
voor jongeren**

bij Johannes 13:1-20
uit de *Bijbel in Gewone Taal*

Een bijbelstudie bij Johannes 13:1-20 uit de *Bijbel in Gewone Taal*.

Tekst: Dr. Rieuwerd Buitenwerf

© 2015 Nederlands Bijbelgenootschap, Haarlem

Alle rechten voorbehouden

Postbus 620, 2003 RP Haarlem • 023 - 514 61 46

www.bijbelingewonetaal.nl • www.bijbelgenootschap.nl

Bijbelstudie

bij Johannes 13:1-20

uit de *Bijbel in Gewone Taal*

voor jongeren

Deze bijbelstudie over Johannes 13:1-20 biedt materiaal voor tienerbijeenkomsten (gesprekskringen, studieavonden, vieringen) aan de hand van het verhaal van de voetwassing.

De bijbelstudie bestaat uit vier onderdelen:

1. Het kader van de bijbeltekst
2. Het verhaal: voetenwassen als voorbeeld en symbool
3. Lezen en bespreken van de tekst
4. Werkvormen

Punt 1 en 2 bieden achtergrondinformatie voor de groepsleider. Voor een concrete aanpak van de bijeenkomst vind je handreikingen bij punt 3 en 4.

Mogelijke opzet van een bijeenkomst:

- Welkom heten, evt. kort gebed
- Opening met werkvorm A en/of B, (punt 4, zie ook werkblad)
- Lezen van de tekst
- Bespreken van een aantal vragen rond de tekst (punt 3, zie ook werkblad)
- Werkvorm C en/of D (punt 4)
- Afsluiting: napraten over het onderwerp en de aanpak, evt. kort gebed

1. Het kader van de bijbeltekst

Het lijden en sterven van Jezus als algemeen kader

Op het eerste gezicht lijkt het verhaal van de voetwassing eenvoudig. In aanloop naar Pasen komen Jezus en zijn leerlingen bij elkaar om te eten, en Jezus doet iets opvallends: hij wast de voeten van zijn leerlingen. Toch zijn er in het verhaal allerlei signalen die ons wijzen op een diepere laag onder het verhaal.

In het eerste vers lezen we dat het 'vlak voor het Joodse Paasfeest' was, en dat Jezus wist dat 'het beslissende moment gekomen was: hij zou vanuit de wereld teruggaan naar zijn Vader.' De evangelist laat de lezer hiermee weten dat een nieuw deel van zijn boek aanbreekt: de geschiedenis van Jezus' lijden en opstanding. Vers 3 benadrukt dat opnieuw: Jezus zal teruggaan naar zijn Vader. Deze introductie is het kader waarin we de voetwassing moeten lezen: het is een opmaat naar het verhaal van het lijden van Jezus, een voorafspiegeling.

In een paar verzen (2, 11 en 18-19) komt Judas aan de orde als degene die Jezus gaat uitleveren. In alle evangeliën lezen we dat Judas Jezus heeft uitgeleverd aan de Joodse leiders en de Romeinen. Maar meer dan de andere evangelisten vertelt Johannes dat Judas opgestookt was door de duivel om dat te doen. Het verraad van Judas is dus in het Johannes-evangelie geen daad van een teleurgestelde leerling, maar eigenlijk een daad van de tegenstander van God en Jezus bij uitstek: de duivel. En Jezus, zo lezen we in vers 11, doorzag dat. En toch liet hij het toe – daarmee is het lijden van Jezus in zekere zin een bewuste keuze: dit wil Jezus doen voor de mensen.

Jezus' liefde voor de mensen als specifiek kader

Na het algemene kader (het lijden en sterven van Jezus) volgt in vers 1 ook nog een iets specifiekere kader waarin we dit verhaal moeten lezen: 'Jezus hield veel van de mensen die in deze wereld bij hem hoorden. En hij bleef van hen houden, tot het allerlaatste moment.' De laatste zin duidt uiteraard op Jezus' dood (als ultieme daad van liefde voor de mensen). Maar de eerste zin duidt ook op de manier waarop Jezus met de mensen om zich heen omgaat. En het komende verhaal is daarvan een illustratie: Jezus dient de mensen. Elkaar dienen, dat is een blijk van echte liefde voor elkaar.

2. Het verhaal: voetenwassen als voorbeeld en symbool

Het wassen van de voeten (vers 4-5)

Dan vertelt Johannes in vers 4 dat Jezus de voeten van zijn leerlingen wast. Het simpele feit dat hier voeten schoongemaakt worden, was voor de oorspronkelijke lezers van het evangelie helemaal niet vreemd. In de tijd van de Bijbel werden vaak open sandalen gedragen als schoeisel. De wegen in Palestina waren meestal niet verhard, en erg stoffig vanwege de droogte. Na het lopen waren je voeten dus vies. Het is dan ook logisch dat mensen hun voeten wisten als ze ergens aankwamen. Wie gasten ontving, bood hun water aan, zodat ze hun voeten konden wassen. Het was een teken van gastvrijheid. Als je slaven had, kon je het aan hen overlaten om de voeten van de gasten te wassen. De gastheer zelf waste niet de voeten van de gasten, dat zou vernederend zijn.

In de tekst van vers 4-5 staat dat Jezus zijn bovenkleed uitdoet, een linnen doek ombindt (om de voeten te drogen), water in een kom doet, en voeten gaat wassen. De oorspronkelijke lezer dacht bij deze woorden ogenblikkelijk aan de arbeid van een slaaf: Jezus gedraagt zich hier als een slaaf (en zie ook vers 16, waarin dit expliciet gezegd wordt). De BGT-vertaling heeft deze impliciet aanwezige informatie expliciet gemaakt in de vertaling ('alsof hij een slaaf was'). Om de kracht van het verhaal te begrijpen, is het belangrijk je te realiseren dat het voor mensen uit de bijbelse tijd ongehoord was wat hier gebeurt: een heer/leermeester die zich gedraagt als een slaaf.

Het protest van Petrus, en Jezus' reactie (vers 6-11)

Petrus protesteert tegen Jezus' actie: hij wil niet dat Jezus, zijn heer (en zijn Heer) hem de voeten wast. Jezus moet zich volgens hem niet als een slaaf gedragen. Jezus antwoordt hem nogal geheimzinnig: later zul je het begrijpen. Je leest dit soort uitspraken vaker in het Johannes-evangelie. Er wordt mee bedoeld dat de leerlingen het pas na Jezus' dood en opstanding zullen begrijpen. Vlak hiervoor, in 12:16, lezen we (na de intocht op een ezel): 'Eerst begrepen de leerlingen niet wat er gebeurde. Ze begrepen het pas later, toen Jezus zijn plaats in de hemel naast God gekregen had.' In 14:26 lezen we dat de leerlingen na Jezus' dood en opstanding de heilige Geest zouden krijgen. Dankzij de Geest zouden ze leren te begrijpen wat Jezus bedoelde met zijn cryptische uitspraken.

Er is natuurlijk een verschil tussen de leerlingen als mensen zonder begrip in het verhaal, en ons als lezers van het verhaal. Wij leven immers na Jezus' dood en opstanding. Het onbegrip van de leerlingen is dus eigenlijk ook een uitnodiging voor de lezer: jullie begrijpen toch wel wat er hier bedoeld is?

Om te begrijpen wat het betekent dat Jezus Petrus' voeten wil wassen, moeten we denken vanuit het kader van het verhaal: het lijdensverhaal van Jezus, en zijn liefde voor de mensen. Dat Jezus zijn leerlingen (die symbool staan voor alle mensen die Jezus' leerling willen zijn) dient als een slaaf, kun je zien als een voorafspiegeling van wat er later gebeurt op Golgota: Jezus' liefde voor de mensen gaat zo ver, dat hij voor hen wil sterven. En bedenk daarbij: de dood aan het kruis was bedoeld voor misdadige slaven (!) en oproerkraaiers. Het werd als een vernederende dood gezien.

Veel bijbelwetenschappers noemen de voetwassing ook een voorafschaduw van de doop: doordat Jezus de voeten van zijn leerlingen wast, laat hij zien dat zij echt bij hem horen. In Romeinen 6:3-4 vinden we een tekst van Paulus waarin we goed zien hoe de eerste christenen tegen de doop aankeken: 'Jullie weten wat de doop betekent. De doop laat zien dat we bij Jezus Christus horen. Door onze doop zijn we eigenlijk samen met hem gestorven en begraven. En door onze doop leven wij nu als nieuwe mensen. Want Christus leeft! Onze machtige Vader heeft hem laten opstaan uit de dood.'

In het verhaal van Johannes is Jezus dus enerzijds als een slaaf (hij wast de voeten, hij sterft aan het kruis), vanuit zijn liefde voor de mensen. Anderzijds is hij degene die door een voorafspiegeling van de doop (een reiniging van een deel van het lichaam) laat zien dat je helemaal bij hem kunt horen, dat je als het ware met hem kunt sterven (je oude ik achter je laten) en met hem kunt opstaan (een nieuw mens worden), als je hem volgt. En dan zul je ook delen in de goede toekomst die God de mensen wil geven.

Petrus begrijpt het allemaal niet, en wil niet dat Jezus zijn voeten wast. Maar dan zegt Jezus: 'Als ik jouw voeten niet mag wassen, kun je niet bij mij horen.' Zonder dat je Jezus echt volgt, en wilt delen in zijn dood en opstanding, zal je niet bij hem horen volgens dit evangelie. Dan wil Petrus dat Jezus hem helemaal wast (vers 9). Alsof hij extra 'goede dingen' krijgt als Jezus hem overal schoonwast. Zo is het niet, zegt Jezus: als je voeten schoongemaakt zijn (lees: als je oprecht Jezus volgt en hem toelaat in je leven), dan hoor je erbij. Dat is genoeg.

Voetwassing als voorbeeld (vers 12-20)

We hebben het gehad over het lijdensverhaal dat meeklinkt in het verhaal van de voetwassing, maar als Jezus klaar is vertelt hij er nog iets anders bij. Wat hij gedaan heeft, is een voorbeeld voor de leerlingen (en dus ook voor ons): we moeten het ook voor elkaar doen. Wij moeten elkaar dienen in plaats van overheersen, onafhankelijk van onze positie. Dan zullen we 'het echte geluk' leren kennen!

3. Lezen en bespreken van de tekst

Lezen

Lees Johannes 13:1-20 hardop met de tieners uit de *Bijbel in Gewone Taal* (bijv. door ze om de beurt allemaal een vers te laten lezen). Vraag vooraf of ze willen onthouden wat ze opvallend vinden aan de tekst en waarom, en praat er direct na het lezen over door.

Verkenningsvragen

1. De schrijver vertelt in vers 1 dat het bijna Joods Pasen is als het verhaal zich afspeelt, en dat Jezus weet dat het 'beslissende moment' gekomen is.
 - a. Wat bedoelt hij hiermee?
 - b. Waarom denk je dat hij dat vertelt?
 - c. Zie je dit nog terug in de rest van het verhaal?
2. In vers 1 staat ook hoeveel Jezus van de mensen houdt. 'Houden van elkaar' komt (zonder dat de woorden letterlijk zo gebruikt worden) op allerlei manieren terug in het verhaal.
 - a. Waaraan zie je dat Jezus van de mensen houdt?
 - b. Hoe wil Jezus dat wij als zijn leerlingen laten zien dat we van elkaar houden?
3. Lees met elkaar de items over 'slavernij' en 'voeten wassen' door (werkblad!).
 - a. Wij vinden het best gek als iemand je voeten komt wassen. Waarom vonden ze dat vroeger niet gek?
 - b. Wat vonden mensen vroeger wél gek in dit verhaal en waarom?
4. Petrus reageert heftig: eerst wil hij niet dat Jezus zijn voeten wast, daarna wil hij juist dat Jezus hem helemaal wast.
 - a. Wat vinden jullie van deze reacties?
 - b. Waarom vindt Jezus beide reacties niet goed?
5. Vertel in je eigen woorden wat dit verhaal ons volgens jou te zeggen heeft.

Verdiepingsvragen

1. Kennen jullie mensen in je omgeving (of uit het nieuws) die andere mensen 'dienen' (terwijl dat misschien niet 'vanzelfsprekend' is)?
 - a. Wat doen ze dan?
 - b. En waarom doen ze dat denk je?
2. Zijn er mensen in je omgeving die wel wat extra hulp of steun kunnen gebruiken?
 - a. Aan wie denk je?
 - b. Zou je zelf iets voor ze kunnen betekenen? Wat?

4. Werkvormen

A. Om te doen voor het lezen: een confronterende introductie

Zorg dat er een toiletborstel en toiletreiniger klaarstaat in de tienerruimte. En vraag: het toilet is nogal vies, wie gaat het even schoonmaken, zodat we er allemaal weer gebruik van kunnen maken?

[Bij een snelle positieve reactie vragen: waarom doe je dit? Bij aarzeling, lachen, negatief, vragen: wie zou het dan wel moeten doen? Waarom jij niet?]

B. Om te doen voor het lezen: een introductie uit de actualiteit

We kijken naar bijzondere mensen die iets onverwachts doen: Paus Franciscus en de koning en koningin (zie werkblad voor foto's; in de tekst staan YouTube-links voor de filmpjes)

1. Paus Franciscus wast voeten van gevangenen

Paus Franciscus praat niet alleen over Bijbel en geloof. Hij gebruikt zijn positie ook om gelovigen op soms confronterende wijze te leren wat 'christen zijn' zou kunnen of moeten betekenen. Zo waste hij bijv. de voeten van gevangenen. Kijk: <https://www.youtube.com/watch?v=1nqsKwaxFFk>

Bespreekvragen:

- Wat vind je ervan dat de paus dit doet?
- Waarom wast hij de voeten van gevangenen (en niet van bijv. de mensen in de kerk)?
- Waarom, denk je, voelt het voor veel mensen als een beetje 'lastig' dat de paus dit doet?
- Weet je nog meer acties waarmee de paus laat zien wat het betekent om christen te zijn?

2. De koninklijke familie klust als vrijwilliger

Jaarlijks doet onze koninklijke familie op de 'NLdoet-dag' vrijwilligerswerk. Hier zien we koning Willem-Alexander en koningin Máxima een dagje meehelpen op een kinderboerderij: https://www.youtube.com/watch?v=W_KJJP-UNf8

Bespreekvragen:

- Wat vind je ervan om onze (koning en) koningin zo te zien? Waarom?
- Waarom doet ons koninklijk huis mee aan deze actie, denk je?
- Wat vind je gekker – de paus die voeten van gevangenen wast, of Máxima die in een kinderboerderij werkt? En waarom?

C. Om te doen na het lezen: een dienst voor een ander

Bedenk wie uit de kerk of uit je omgeving een steuntje in de rug nodig heeft. Bespreek met elkaar op welke manier dat het beste kan, en voer het uit (of spreek af wanneer het uitgevoerd wordt en door wie).

Een eenvoudig toepasbare vorm hiervan is: neem allemaal een lege briefkaart. Versier de voorkant, bijvoorbeeld met een passende bijbeltekst (zoals psalm 91:4: 'De Heer beschermt je, zoals een vogel haar jongen beschermt onder haar vleugels') of een goede wens. Kies iemand uit die deze kaart echt goed kan gebruiken. Dat kunnen bijv. zieken of eenzamen uit de kerkelijke gemeente zijn. Schrijf er iets moois op, onderteken 'm met z'n allen en stop de kaart in een envelop. De groepsleider zorgt voor de materialen (inclusief envelop en postzegel) en zorgt ook voor het posten van de brieven.

Een andere manier om anderen een hart onder de riem te steken: bak cupcakes of taart en deel die uit.

Of: organiseer een inzameling voor de voedselbank.

D. Om te doen na het lezen: een dienst voor elkaar

Maak allemaal een briefje met je naam erop. De groepsleider verzamelt de briefjes en stopt ze bij elkaar. Nu mag iedereen er eentje uittrekken (uiteraard niet je eigen briefje). Iedereen denkt even na over iets wat hij of zij kan doen voor de ander (in de week na de tienerbijeenkomst). Vervolgens bespreken de 'koppels' dat met elkaar. Ze proberen af te spreken of deze 'dienst' aan elkaar gewaardeerd wordt, en of deze ook vorm kan krijgen.

Werkblad bij Johannes 13:1-20

Twee bijzondere 'dienaren'

Achtergrondinformatie

Slavernij

Slavenmaatschappij

In het Romeinse rijk waren slaven overal aanwezig. Er werden steeds nieuwe slaven geboren, maar er werden ook nieuwe slaven ingevoerd na de verovering van gebieden. Slaven werden vaak op markten bij opbod verkocht. Naar schatting bestond de bevolking van stedelijke gebieden voor 15-35 procent uit slaven. Slaven waren dan ook volledig geïntegreerd in de samenleving, al hadden ze er geen rechten.

Het oneervolle leven van een slaaf

Slaven waren bezit van hun meester. Maar vrouwen en kinderen waren in zekere zin ook bezit van hun man of vader. Het onderscheid was de oneer die slavernij met zich meebracht. Slaven konden soms beter geschoold zijn dan hun meester en ze konden belangrijke functies vervullen in het rijk, maar altijd werd er op slaven neergekeken.

Een belangrijk ander onderscheid is het recht om slaven lichamelijk te mishandelen. In sommige situaties was dat zelfs juridisch verplicht. Niet iedere meester had de tijd of de wil om zelf slaven te mishandelen. Daarom was het ook mogelijk om het mishandelen en doden van slaven uit te besteden tegen een vast tarief.

(bron: <https://www.debijbel.nl/onderwerpen/s/slavernij-in-de-grieks-romeinse-tijd/460>)

Voeten wassen

Schone voeten

In de tijd van de Bijbel werden vaak open sandalen gedragen als schoeisel. De wegen waren meestal niet verhard, en erg stoffig vanwege de droogte. Na het lopen waren de voeten van mensen dus vies. Het is dan ook logisch dat mensen hun voeten wassen als ze ergens aankwamen.

Gastvrijheid

Wie gasten ontving, bood hun water aan, zodat ze hun voeten konden wassen. Het was een teken van gastvrijheid. Als bijvoorbeeld Abraham in Genesis 18 ziet dat er drie mannen bij zijn tent staan, zegt hij: 'u bent mijn gast'. Vervolgens laat hij water halen waarmee ze hun voeten kunnen wassen. Het ultieme teken van gastvrijheid is het laten wassen van de voeten van je gasten. Als dat gedaan werd, was het de taak van slaven, zoals bijvoorbeeld blijkt uit 1 Samuel 25:41.

De schoenen uit de tijd van de Bijbel.

(bron: <https://www.debijbel.nl/onderwerpen/s/voeten-wassen/2160>)

www.bijbelingewonetaal.nl